

(*Mýtus nového človeka a Básnická tvorba vnútorného exilu*) a Š. Drug (*Symbióza poézie s politikou po druhej svetovej vojne*), M. Kusá sústredila svoju pozornosť na *Prekladanie ruskej (sovietskej) literatúry (pre deti a mládež) v slovenskom kultúrnom prostredí*. Najväčší priestor v monografii bol venovaný dramatickej tvorbe päťdesiatych rokov – štúdie S. Šimkovej (*Obraz kapitalistického Západu alebo americká dramatika na scénach*), J. Jaborníka (*Vývinové premeny slovenskej réžie a generačná otázka*), J. Bžochovej-Wild (*Budského objavovanie Shakespeara*), N. Lindovskej (*Režijná tvorba Husákovej-Lokvencovej*), Z. Bakošovej-Hlavenkovej (*Skomoleniny a skameneliny*). Problematikou hraného filmu sa zaoberal M. Ciel (*Model D – V – Z*) a Václav Macek životnou dráhou filmového režiséra Uhra (*Umelecké formovanie Štefana Uhra*). Dramatickú tvorbu, ktorá bola spätá so vznikom bratislavského televízneho štúdia 3. novembra 1956 zmapoval Vladimír Mlčoušek (*Začiatky slovenskej televízno-dramatickej tvorby*) a hudobný život na Slovensku Juraj Lexmann (*Hudba šťastného zajtrajška*). Za istý deficit možno pokladať absenciu analýz rozhlasovej a výtvarnej tvorby, ktoré by vytvorili komplexnejší a plastickejší obraz o miere podriadenia sa kultúry a umenia politickým a ideologickým účelom.

Jednotlivé štúdie odkrývajú vnútorný dramatismus tzv. zakladateľského obdobia, skúmajú emblematicku „šťastného veku“ (V. Macura), jeho ideologické „zákony“ i mýty o „novom človeku“, ktoré sú späté s estetickou normotvorbou socialistického realizmu. Zachytávajú aj tichú rebéliu silnejších umeleckých osobností voči zúženému poňatiu umenia, ich diskkrétne pokusy o návrat umenia do normálneho stavu, ku skutočným, nevychýleným estetickým hodnotám. Poukazujú však na nemožnosť dokončenia „liberalizačnej vlny“ po r. 1956, pretože mocenský politický diktát nabral svoj „druhý dych“ aj na Slovensku pomocou hrozby rinčania zbraní z východu či nových politických procesov a perzekúcií umelcov.

Eva Jenčíková

Turner, Mark: *LITERÁRNÍ MYSL: O PŮVODU MYŠLENÍ A JAZYKA*. Preložila Olga Trávníčková. Brno: Host, 2005. 278 s.

Po vydaní knihy *Metaforý, ktorými žijeme* (orig. 1980, čes. 2002) autorov Marka Johnsona a Georga Lakoffa sme sa dočkali zásluhou brnenského vydavateľstva Host, českého prekladu knihy Marka Turnera *Literárna myseľ* (orig. 1996), ktorý v mnohom kriticky nasleduje svojich predchodcov. Zjednodušene povedané, tam kde Johnson a Lakoff vidia ako základ jazykovej a kultúrnej praxe ústredné *metaforý*, tam vidí Turner zasa *príbeh*. Tak ako pre jedných *metafora*, tak pre druhých *príbeh* nie je len záležitosťou slov, ale je predovšetkým istým princípom, kognitívnou dispozíciou – ako zdôrazňuje Turner – prostredníctvom ktorej si budujeme významy, ba aj samotný jazyk. Metafora je väčšmi konceptuálnym ako len čisto lingvistickým fenoménom.

Avšak medzi Johnsonovým a Lakoffovým kognitívnym prístupom (nazývaným aj „konceptuálna teória metaforý“) na jednej strane a Turnerovým kognitívnym prístupom (nazývaným „teória zmiešavania“) je zásadný posun v chápaní metaforý¹. Turner nechápe metaforu ako projekciu medzi dvoma mentálnymi reprezentáciami, ale narába s viacerými mentálnymi priestormi; rovnako nepracuje so statickými termínmi zakotvenými v pevných pojmových vzťahoch, a teda navyše teória zmiešavania dáva prednosť aktuálnej sieti, krátkotrvajúcej konfigurácii mentálnych priestorov, priečnym spojom ktorej vzniká metafora.

Turner formuluje základnú tézu nasledovne: *Príbeh* je základným princípom myslenia. Naša skúsenosť, naše uvažovanie a vedenie je väčšinou organizované vo forme príbehu. Mentálna pôsobivosť príbehu sa zvyšuje *pro-*

¹ Turner v prvej knihe *Smrt' je matkou krásy* (1987) a v druhej knihe, ktorú napísal s Georgom Lakoffom *Viac ako chladný rozum* (1989), ešte stále zotrváva na pozíciách vytýčenými Lakoff-Johnsonovou teóriou metaforý. *Literárna myseľ* je v tomto kontexte prelomová.

jekciou: jeden príbeh nám pomáha uvedomiť si zmysel druhého. Projekciu jedného príbehu do druhého nazývame *parabola*, základný kognitívny princíp, ktorý sa objavuje všade, od jednoduchých správ, koľko je hodín, až po zložité literárne útvary typu Proustovho *Hľadania strateného času* (s. 7).

Turnerova spojitosť s myslením a kognitívnym prístupom Johnsona a Lakoffa je očividná, parabola sa nepokladá za zložitý myšlienkový postup. Autor tvrdí, že k parabole sa nedopracujeme použitím „normálneho každodenného jazyka“, pričom tak postúpime na vyššiu úroveň, úroveň umeleckého, a teda i literárneho stvárnenia. Podľa Turnera „svet sa točí opačne“: naša myseľ je literárna, jej najmenším kolieskom je parabola a roztáčaním tohto stroja produkujeme aj tie najbežnejšie banality, v skutočnosti najzložitejšie myšlienkové produkty: „*Procesy literárneho myšlení se obvykle považují za odlišné od procesů běžného myšlení (a vůči nim druhotné). Za tohoto předpokladu běžné myšlení – se svými pevnými koncepty a doslovným uvažováním – poskytuje základnu pro (nepovinné) literární myšlení. Naopak, procesy, které jsme vždycky považovali za literární, leží v základech běžného myšlení. Literární myšlení, mezi něž smíšení patří, běžné myšlení umožňují*“ (s. 161).

Turner zachádza ešte ďalej a v polemike na jednej strane s Noamom Chomskym a na druhej strane so Stevenom Pinkerom a Paulom Bloomom tvrdí, že „*jazyková myseľ*“ je dôsledkom a subkategóriou „*literárnej mysle*. Parabola vytvára štruktúru pre ľudský hlas tým, že doň premieta štruktúru z príbehu. Štruktúra, ktorá takto vzniká, je gramatika. Gramatika je následkom projekcie príbehovej štruktúry. Vety pochádzajú z príbehov prostredníctvom paraboly“ (s. 195).

Kognitívni vedci prevracajú zaužívané myslenie o pôvode literatúry: že jazyk sa buduje od obyčajného k exotickému, že zo syntaktických vetných štruktúr sa buduje jazyk, že z jazyka sa buduje rozprávanie, že z rozprávania sa rodí literárne rozprávanie a že z literárneho rozprávania pochádza parabola – „*Funguje to ob-*

ráceně. Gramatice předchází příběh. Gramatice předchází projekce. Gramatice předchází parabola. Jazyk plyne z těchto mentálních schopností jako jejich následek; je jejich komplexním produktem. Jazyk je dítětem literárního myšlení. Parabola je kořenem lidské mysli – uvažování, vědění, jednání, tvoření a možná dokonce i mluvení“ (s. 232).

Viac priestoru by som chcel venovať tomu, ako Turner chápe význam, jeho produkciu a proces jeho tvorby. Je to podľa mňa Turnerov najpodstatnejší príspevok pre literárnu teóriu, ako nazerať na produkciu významu – napríklad keď čítame prózu. Mark Turner spolu s Gillesom Fouconnierom rozpracovali teóriu *tvorivého miešania* (Blending and conceptual integration), ktorá môže byť vhodným „doplnkom“ k recepcnej teórii Wolfganga Isera.

Podľa Turnera význam nie je stabilne viazaný na pojem, ale je živý, aktívny, dynamický, rozčlenený a vytvorený pre konkrétne účely vedenia a poznania. Význam nie je bod, miesto, ale skôr spoj naprieč mnohými mentálnymi priestormi². Prepojením niekoľkých mentálnych priestorov vzniká nový význam a spôsob, akým prepojenie nastalo, sa nazýva zmiešavanie (blending).

Uveďme si príklad, metaforu „*Tento chirurg je mäsiar*“³, v ktorej identifikujeme dve

² Teória pojmového zmiešavania sa opiera o teóriu mentálnych priestorov [FAUCONNIER, G. (1994) *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*, Cambridge: Cambridge University Press], ktorá je teóriou referenčnej štruktúry, úrovne, na ktorej dochádza k pojmovej organizácii, medzi situáciou, ktorá je opisovaná, a lingvistickou štruktúrou, ktorá ju opisuje. Slová neodkazujú priamo na entity vo svete, ale jazyk podnecuje hovoriaceho, aby si tieto entity rozložil v referenčnej štruktúre v mysli, ktoré môžu, ale i nemusia odkazovať na objekty vo svete. Mentálny priestor je tak dočasná „nádoba“, ktorá obsahuje relevantné informácie o konkrétnej oblasti, alebo lepšie, mentálny priestor obsahuje konkrétnu reprezentáciu entít a vzťahov v konkrétnom scenári, ako mu rozumie hovoriaci.

³ GRADY, J. E. – OAKLEY, T. – COULSON, S. (1999) „Conceptual Blending and Metaphor“,

sémantické domény, mentálne priestory – vstupy – „chirurg“ a „mäsiar“, pričom (zdanlivo) dochádza k priamemu projektovaniu, značeniu (mapovaniu) sémantického potenciálu „mäsiar“ (zdroj) do iného sémantického poľa „chirurg“ (cieľ): „zvíra“ sa značí do „ľudskej bytosti“; „bitúnok“ sa značí do „operačnej sály“; „tovar“ do „pacienta“; „sekerá“ do „skalpela“ atď. No nezabúdajme, že je tu tretí mentálny priestor, spoločne zdieľaná abstraktná štruktúra, takzvaný všeobecný priestor, ktorý naznačuje protihľadé vzťahy medzi oboma vstupnými priestormi – agens a patiens, pracovný priestor, ostrý predmet, procedúra atď. Ide tu vlastne o projektovanie „príbehu a mäsiarovi“ do „príbehu o chirurgovi“. Ide o parabolu!

Avšak takéto klasické významovanie nám nemôže odpovedať na vznik rozhodujúceho elementu, úplne nového významu, ktorý táto metafora generuje – a to, že „chirurg je nekompetentný“. Poznámka o „nekompetentnosti“ skrátka neprechádza zo sémantického poľa „mäsiar“ ani „chirurg“. Tak potom skadiaľ?

Význam o „nekompetentnosti“ je úplne nový význam, ktorý vznikol zmiešaním predchádzajúcich dvoch vstupov a má od nich odlišné kvality, čím generuje štvrtý mentálny priestor, nezávislý na predchádzajúcich. „Parabola vyžaduje dynamické vybudovanie priestorů, generických priestorů a smíšených priestorů mnohónásobně propojených s projekcemi, které se mezi nimi uskutečňují. Důsledky a význam ne-

in: Steen, G. – Gibbs, R. /ed./ *Metaphor in Cognitive linguistics*, Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, s. 101 – 124.

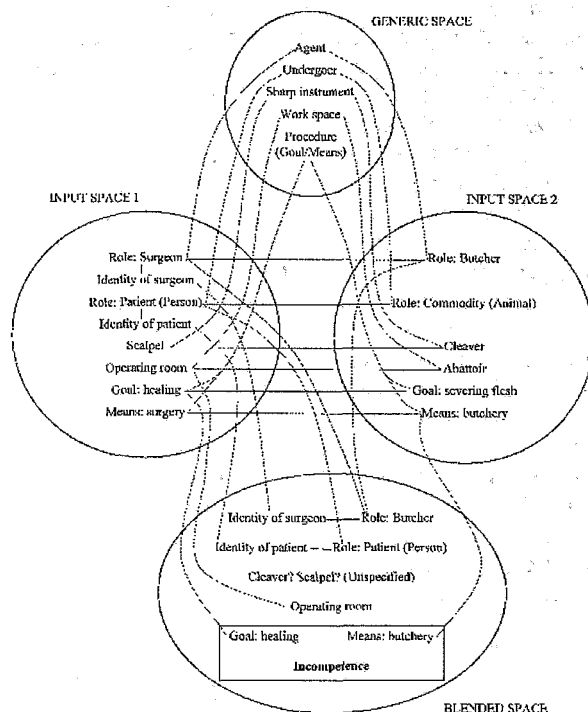


Figure 1. Conceptual integration network: Surgeon as butcher

jsou svázány s jediným konceptuálním centrem. Význam je komplexní operace promítání, míšení a propojování mnoha prostorů“ (s. 149).

Turner vo svojich ďalších štúdiách napísaných s Gillesom Fauconnierom a predovšetkým v poslednej knihe *Cesta, ako myslíme*⁴ „teóriu zmiešavania“ neustále precizuje a stavia do nových kontextov⁵. Zmiešavanie, a teda

⁴ FAUCONNIER, G. – TURNER, M. (2002) *The Way We Think: A New Theory of How Ideas Happen*, New York : Basic Book.

⁵ „Pojmové spájanie – „zmiešavanie“ – je základnou kognitívnou operáciou vytvárajúcou nový význam zo starého významu. Pojmové spájanie je dynamickým, pružným a aktívnym momentom myslenia. Väčšinou je pojmové spájanie rutinným každodenným procesom, ktorý vedome nepostihujeme (...) Pojmové zmiešavanie je základnou mentálnou operáciou, ktorá hrá podstatnú úlohu v gramatike, sémantike, diskurze, význame, vizu-

konceptuálne spojenia robíme denne a rutinne takmer nevedomky pri takých úkonoch, akými sú detekcia zmeny, identity, času, priestoru, príčiny-dôsledku, časti-celku, reprezentácie, roly, analógie, vlastnosti, kategórie, intencionality⁶.

Nie sme teda ďaleko od uvedenia si toho, že zmiešavanie predvádzame i pri recepcii textu, pri procesoch, ktoré sa pokúša zachytiť vo svojej recepčnej teórii aj Wolfgang Iser. Vôbec po prvýkrát sa mená „Turner“ a „Iser“ vyskytli v rovnakom kontexte zásluhou Craiga A. Hamiltona a Ralfa Schneidera⁷, ktorí vo svojej štúdii načrtli vývin obidvoch teoretikov, pričom na záver navrhli obe teórie tvorivo prepojiť.

Kým pre Isera⁸ prvým organizujúcim činiteľom je najprv text a až potom čitateľ, tak potom pre Turnera je to vždy ľudská bytosť, nie objekt; pre Turnera je čítanie intencijálne, pre Isera nie; kým pre Isera je „estetické“ a „každodenné“ rozdielne, pre Turnera je táto hranica umelá a ako sme videli, vlastne literár-

álnej reprezentácii, matematike, vtipoch, kreslených filmoch a poézii. Je nepostrádateľná pre poetiku literatúry, pretože je základom poetiky mysle.“ TURNER, M. – FAUCONNIER, G. (1999) „A Mechanism of Creativity“, in: *Poetics Today*, 20, 3, s. 397 – 418.

⁶ UNDERHILL, W. J. (2002) „Meaning, Language, and Mind: An Interview with Mark Turner“, in: *Style*, 36, 4, s. 700 – 717.

⁷ HAMILTON, A. C. – SCHNEIDER, R. (2002) „From Iser to Turner and Beyond: Reception Theory Meets Cognitive Criticism“, in: *Style*, 36, 4, s. 640 – 658.

⁸ „Nuže, pokud bude v následujících kapitolách této práce řeč o čtenáři, pak tím bude míněna textu vepsaná struktura implicitního čtenáře. Na rozdíl od zmiňovaných čtenářských typů se implicitní čtenář nezakládá na žádné reálné existenci, neboť stělesňuje souhrn předem vytvořených orientací, které fikční text nabízí svým možným čtenářům jako podmínky recepcce. Implicitní čtenář není tedy zakotven v empirickém podkladu, ale spočívá ve struktuře samotného textu.“ ISER, W. (2005) „Koncepty čtenáře a koncept implicitního čtenáře“, in: *Aluze*, č. 2/3, s. 139, preložila Veronika Vlková.

na myseľ zakladá to, čo považujeme za „každodenné“. Na druhej strane, keď Iser upozorňuje, že pri akte čítania si neustále vytvárame určité spojenia za účelom tvorby konzistentného vzoru, tak je to veľmi podobné tomu, keď Turner ukazuje, ako si vytvárame význam naprieč mnohými mentálnymi priestormi; pravdepodobne to, čo má na mysli Iser pod pojmami „virtuálna dimenzia“, „virtuálny celok“, a „putujúce hľadisko“ bude zrejme to, čo má na mysli Turner, keď nám hovorí o „zmiešavaní“ („blending“).

Myslím si, že by bolo vhodné vymeniť Iserovho vágneho „implicitného čitateľa“ za empirického čitateľa rovnako i „virtuálny celok“ za Turnerov „zmiešaný mentálny priestor“. K Hamilton-Schneiderovej kritike oboch koncepcií by som chcel dodať ešte ďalšie dva podstatné dôvody, prečo sú tieto teórie samé o sebe nedostačujúce a v čom spočíva výhoda, ak ich zmysluplne takto prepojíme.

Iser častokrát vo svojich prácach (v mojom čítaní „alibisticky“) tvrdí, že neskúma tvorbu zmyslu, ale jeho efekt, ako estetickú odpoveď v interakcii medzi textom a implicitným čitateľom⁹. Autor napokon prezentuje proces odohrávajúci sa medzi čitateľom a textom ako „nepostihnuteľný“, či dokonca „skrytý“¹⁰. Môžeme sa pýtať, či je „to naozaj tak“, alebo či skôr tento proces je „nepostihnuteľný“ a „skrytý“ vo vzťahu k explanačným možnostiam Iserovej teórie a jej nástrojov.

⁹ ISER, W. (1978) *The Act of Reading. A Theory of Aesthetic Response*, London and Henley: Routledge & Kegan Paul, s. 54.

¹⁰ ISER, W. (1989) *Prospecting. From Reader Response to Literary Anthropology*, Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, s. 67 – 68.

Iserova „virtualita“ vznikajúca v interakcii medzi čitateľom a textom sa nápadne podobá Ecovej „intencii textu“. Oba autori „dojemne“ nedokážu svojim pojmovým inštrumentárium dostatočne vysvetliť, kde sa ten zmysel alebo jeho efekt vytvára a projektujú ho do magickej a neprístupnej dimenzie „medzi“ – TEXTOM A ČITATEĽOM.

Na jednom mieste v *Literárnej mysli* ako by Turner brilantne vystihol základný nedostatok Iserovej fenomenologickej koncepcie: „Očekávame, že sebezpozorovací schopnosť naši mysli nám poslouží jako přiměřené vodičko k poznání její skutečné povahy. Očekávame, že nám poskytne vágní obraz, který poté, co ho uchopí věda, znázorní naše myšlenkové pochody. To je však velmi klamná představa. Náš vágní obraz myšlení je vágní fantazie. Vědomí je skvělý nástroj, který nám pomáhá zaměřovat se na něco, dělat jistá rozhodnutí, rozlišovat a vytvářet různé druhy vzpomínek, ale ohledně mysli nám lže. Nestoudně představuje samo sebe jako všezahrnující a všeovládající, ale skutečná práce se děje někde jinde, a to způsobí příliš rychlémi, příliš elegantními a příliš efektivními na to, aby je mohlo pomalé, hloupé a nespolehlivé vědomí jen letmo spatřit a aby o nich mohlo jen závistivě snít“ (s. 15, zvýr. M. H.).

Na druhej strane sa nemôžem ubrániť skeptickému konštatovaniu, že Turner je v negatívnom slova zmysle dedičom ďalšej „metafyziky“ založenej v poslednom období kognitívnymi lingvistami, sémantikmi a antropológmi. Tam, kde predtým bol prvou a poslednou príčinou všetkého „Boh“, „Rozum“, „Bytie“ alebo „Jazyk“, dnes je ňou „Myseľ“. Turner je pokračovateľom metafyzického premýšľania, pričom radikálne odmieta dialóg s celou predošlou tradíciou myslenia o metafore a označuje ju za chybnú.¹¹ V domnienke, že ak sa mu podarí odhaliť skrytý pôvod, tak tým získa skalopevnú platformu, pozíciu, z ktorej bude môcť vysvetliť čokoľvek. Kým predtým týmto skrytým pôvodom bola metafora, neskôr parabola a teraz zas pojmové zmiešavanie, pričom Turner nám neváha donekonečna opakovať, že toto je ten skrytý „záračný kľúč“, umožňujúci vysvetliť doslova všetko – od elementárnych až po tie najzložitejšie veci. Novodobá „metafyzika“ kognitívnych vedcov je navyše podporovaná akýmsi „zmŕt-

vychvstálým“ pozitivizmom, odvolávajúcim sa na vedecko-technický „progres“ v oblasti výskumu neurovied na prelome 20. a 21. storočia, ktorá nám dá do rúk konečne tie správne nástroje, ktoré nám zas poskytnú (vedecky fundované) „neomylné“ odpovede, „kto ako ľudia sme a kam smerujeme....“

Ja by som však povedal, že Turner prichádza s novým opisom, ako napríklad rozumieme literárnym textom, zaujíma sa o iné problémy ako predošlá tradícia, tým činom si kladie iné otázky a dospieva k odlišným záverom. Jeho opis nie je ani lepší ani horší ako doterajšie, je skrátka iný. Tým, že je iný, ponúka nám nástroje, ktoré sme doteraz nemali. S „novým opisom“ a s „novými nástrojmi“ však nebudeme riešiť „staré otázky“, pretože s „novým opisom“ prichádzajú „nové“, iné starosti a problémy. Nemyslím si však, že nám dokáže dať odpovede na všetky otázky a tým činom, že môžeme odhodiť do koša celú predošlú tradíciu, pretože sa „mýlila“.

Nevidím dôvod, prečo by sme nemohli používať teóriu zmiešavania, avšak bez cieľov a ambícií, ktoré jej určil jej autor. Nebude tak predstavovať „záračný nástroj“, ktorý vysvetlí všetko, ale skôr pomôcku, nástroj, ktorý nám chýbal. Chýbal nám aj preto, že literárna veda sa doteraz elitársky vyhýbala kognitívnym vedám ako inej úrovni uvažovania. Pracovať tak s teóriou zmiešavania pre mňa predstavuje prechod na inú úroveň, ktorá nám azda pomôže vysvetliť, prečo sme si kládli doteraz práve takéto otázky a prečo sme si nekládli práve tieto.

Verím, že je možné prepojiť rôzne úrovne myslenia: ponechať si Iserovu intenciu skúmania zameranú na produkciu zmyslu v interakcii medzi čitateľom a textom, ale rekonštruovať jeho pojmy kognitívnym prístupom – to je jedna možná dobrodružná výzva pre literárnu teóriu v súčasnosti.

Preklad Turnerovej *Literárnej mysle* už nie je z tých, ktorými sme dobíjali zmeškaný vlak „literárnych teórií“ šesťdesiatych až osemdesiatych rokov, ktoré možno medzičasom už i odznali, ale je skôr príležitosťou zapojiť sa do súčasných debát, zaoberajúcich sa otázkou „niečo je zmysel textu, ale ako sa vytvára“.

¹¹ LAKOFF, G. – TURNER, M. (1989) *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*, Chicago and London : The University of Chicago Press, s. 110 – 111.

Na druhej strane Turnerova kniha – môže byť aj výzvou ako čeliť radikálnej *inakosti*. Naša literárna veda rozvíja odkaz prevažne štrukturalistickej tradície alebo teórií orientujúcich sa na text. Turnerova kniha – krajne kladúca dôraz na recepciu diela – tak môže v tomto našom kontexte pôsobiť až ako nenáležitá kuriozita.

Avšak najlepšou cestou asi bude prekonať nedôveru a miesto obrňovania sa pred *inakosťou* ju naopak ako inšpiračný zdroj tvorivo a pragmaticky využiť pre vlastné účely a ciele toho-ktorého výskumu literárneho artefaktu.

Martin Hudymač

PÁNI MAJSTRI. REMESLÁ, OBCHOD A ŽIVNOSTI V TURZOVKE. Zostavil I. Gajdičiar. Autori: D. Bernát, I. Gajdičiar, Z. Galiová, E. Gašinec, A. Hudecová, O. Kadažová, R. Lacko, L. Paštrnák. Fotografie: N. Kotrbánek, F. Lašut, J. Velička. Obálka a grafická úprava: akad. maliar M. Cipár. Vydal Spolok priateľov Turzovky, 2003. 334 s.

Publikácia Páni majstri je naozaj majstrovská, aj čo sa týka jej exteriéru (umelecká úprava, početné fotografie a farebné reprodukcie), aj pokiaľ ide o jej interiér (cenné príspevky). „Majsterštuka“ v podobe príspevkov prináša päť majstrov: Richard Lacko (5), Eduard Gašinec (3), Ladislav Paštrnák (2), Drahoš Bernát vedno s Ivanom Gajdičiarom (1) a Gajdičiar (2) a tri majsterkyne: Antónia Hudecová, Zuzana Galiová a Oľga Kasajová (po 1 „majsterštuku“).

Publikácia je podnetná aj pre výskum umelej, pololudovej a ľudovej slovesnosti a jej žánrov, nech sú to lyrické, prozaické alebo dramatické. Niet takmer remesla a živnosti, ktoré by nenašli adekvátny umelecký obraz v spomínaných žánroch, najmä v lyrike. Vystupovali relatívne samostatne s alúziou na nejakú realitu, psychickú situáciu a citové rozpoloženie.

Najviac sa však združovali akoby v céchoch s jednotlivými remeselnými a živnostenskými činnosťami, resp. s pijanskou a predovšetkým erotickou metaforikou a symbolikou, ktorá našla živnú pôdu v tzv. poklesnutých či triviálnych žánroch. Tejto závažnej literárnej metamorfóze sa u nás dosiaľ nevenovala nijaká pozornosť. Spomínané združovanie sa dialo dvoma spôsobmi: párovým alebo niekoľkočlenným. Súviselo s obsahom a charakterom reálnej a literárnej výpovede, napríklad či šlo o žartovné alebo vážne motívy. Párový spôsob predstavuje furmanský a zbojnícky motív (Ide furman dolinami a zbojníci úbočami). Niekoľkočlenný spôsob je veľmi pestrý. Opiera sa predovšetkým o klobúčnický, čiapkársky, gombikársky, čižmársky, krajčírsky, farbiarsky, klampiarsky, hrnčiarsky, kušníarsky, mäsiarsky, mlynársky, kováčsky a vojenský motív (Pýtali ma za krajčieho). Z hľadiska umeleckého stvárňovania je najpozoruhodnejšie metaforické a symbolické združovanie pijanskej a predovšetkým erotickej tematiky, ktorá si rafinovane adaptuje sklárske, krčmárske, drotárske, felčiarske, kováčske, maliarske, mlynárske, poľovnícke, tkáčske, vojenské a mníšske motívy (Polovníci polujú, Má milá se prechodí po rínku, Sem ku mne, ne ku nej, Keby nám to Pánbuh dal, čo majú tí tkáči, Keď som išol podľa mlyna sticha, sticha).

Publikáciu možno podľa obsahu rozdeliť na dva väčšie celky. Prvý sa venuje hmotnej, druhý duchovnej stránke remesiel, obchodu a živnosti.

V prvom celku má 5 príspevkov R. Lacko. V príspevku Patróni remeselníkov ich poznávajúce atribúty, sviatky a erby autor dokumentuje tému na desiatich skupinách, počnúc spracovaním koží a končiac ostatnými službami (kominármi). Pri jednotlivých patrónoch uvádza ich stručné životopisy. Z patrónov známych zo slovenských legiend sa spomína len sv. Juraj (sedlári) a sv. Martin (súkenníci). V príspevku Remeslá a obchod na Slovensku sa rozpisuje o špecializácii remesiel a obchodovania, čo sa umelecky stvárnilo v ľudovej lyrike. Zriedkavé a vzácne sú zachytenia niektorých remesiel a obchodovania, ako bolo sklárstvo a podomo-